ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 6ης Μαρτίου 1974 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 6/73 και 7/73,

Η εταιρία **Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A**, εκπροσωπούμενη από τον J. J. A. Ellis, δικηγόρο στο «Hoge Raad» των Κάτω Χωρών,

και

η εταιρία **Commercial Solvents Corporation**, εκπροσωπούμενη από τον B. H. ter Kuile, δικηγόρο στο «Hoge Road» των Κάτω Χωρών, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Jacques Loesch, δικηγόρο, 2 Rue Goethe,

προσφεύγουσες,

κατά

της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένης στη διαδικασία αυτή από τους νομικούς της συμβούλους, B. van der Esch και A. Marchini-Camia, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Émile Reuter, νομικό σύμβουλο της Επιτροπής, 4, boulevard Royal,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο προσφυγή ακυρώσεως της απόφασης 72/457/ΕΟΚ, η οποία εκδόθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1972 (ΟJ 299 της 31ης Δεκεμβρίου 1972, σ. 51) από την Επιτροπή βάσει του άρθρου 86 της Συνθήκης,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους R. Lecourt, πρόεδρο, A. M. Donner (εισηγητή) και M. Sørensen, προέδρους τμήματος, R. Monaco, J. Mertens de Wilmars, P. Pescatore, H. Kutscher, C. O'Dalaigh, A. J. Mackenzie Stuart, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

γενικός εισαγγελέας: J. P. Warner
γραμματέας: A. Van Houtte

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

(το μέρος που περιέχει τα «περιστατικά» παραλείπεται)

Σκεπτικό

1 Είναι δεδομένο ότι, αφού συμβουλεύτηκε την εταιρία Commercial Solvents Corporation, διεπόμενη από το δίκαιο της Πολιτείας του Maryland και εδρεύουσα στη Νέα Υόρκη (στο εξής: CSC), η εταιρία Istituto Chemioterapico Italiano του Μιλάνου (στο εξής: Istituto) ανακοίνωσε την αδυναμία της να προμηθεύει αμινοβουτανόλη στην εταιρία Laboratorio Chimico Farmaceutico Giorgio Zoja (στο εξής: Zoja), στην οποία προμήθευσε, κατά τη διάρκεια των ετών 1966-1970, σημαντικές ποσότητες αμινοβουτανόλης, πρώτης ύλης για την παρασκευή της αιθαμβουτόλης από τη Zoja.

2 Η Zoja ζήτησε από την Επιτροπή να διαπιστώσει ότι υπήρχε παράβαση των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΟΚ, και η Επιτροπή, με έγγραφο της 25ης Απριλίου 1972, κατ' εφαρμογή του άρθρου 3 του κανονισμού 17/62, κίνησε τη διαδικασία για τεκμαιρόμενη παράβαση του άρθρου 86 της Συνθήκης κατά της CSC και της Istituto, κοινοποιώντας τους, σύμφωνα με το άρθρο 19 του κανονισμού 17/62 και το άρθρο 3 του κανονισμού 99/63, τις γενόμενες δεκτές αιτιάσεις.

3 Με απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1972 (OJ L 299 της 31ης Δεκεμβρίου 1972, σ. 51), η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η από το Νοέμβριο του 1970 διακοπή της προμήθειας στην εταιρία Zoja πρώτων υλών για την παραγωγή αιθαμβουτόλης συνιστούσε για τις εταιρίες CSC και Istituto παράβαση του άρθρου 86.

4 Συνεπώς η Επιτροπή διέταξε τα μέτρα που έκρινε αναγκαία για να θέσει τέρμα στην παράβαση και επέβαλε στις δύο προκείμενες εταιρίες, ευθυνόμενες εις ολόκληρον, πρόστιμο 200 000 λογιστικών μονάδων.

5 Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία στις 17 Φεβρουαρίου 1973, οι Istituto και CSC άσκησαν προσφυγή κατά της απόφασης αυτής. Με Διάταξη της

8ης Μαΐου 1973 αποφασίστηκε η ένωση και συνεκδίκαση των δύο υποθέσεων για τη διευκόλυνση της διαδικασίας και προς έκδοση κοινής απόφασης, η οποία δημοσιεύεται στη γλώσσα της διαδικασίας της υπόθεσης 7/73.

I — *Επί της εφαρμογής του άρθρου 86*

6 Είναι δεδομένο ότι το 1962 η CSC απέκτησε το 51% των μετοχών της Istituto. Στην εκτελεστική επιτροπή και στο διοικητικό συμβούλιο της Istituto οι εκπρόσωποι της CSC κατέχουν το 50% των εδρών, ενώ ο πρόεδρος του Συμβουλίου, η ψήφος του οποίου υπερισχύει σε περίπτωση ισοψηφίας στο Συμβούλιο, είναι εκπρόσωπος της CSC. Αν και οι εντεταλμένοι σύμβουλοι (consiglieri delegati), που έχουν πλήρη εξουσία να διοικούν την Istituto είναι τα ίδια πρόσωπα που ήταν και πριν το 1962, οφείλουν εντούτοις, από το έτος αυτό, να εξασφαλίζουν την έγκριση της εκτελεστικής επιτροπής για τις επενδύσεις κάποιας σπουδαιότητας.

7 Η CSC, μεταξύ των άλλων δραστηριοτήτων της, κατασκευάζει και πωλεί προϊόντα που βασίζονται στη νιτροπαραφίνη, μεταξύ των οποίων το νιτροπροπάνιο και ένα από τα παράγωγά του, την αμινοβουτανόλη, ενδιάμεσο προϊόν για την παραγωγή της αιθαμβουτόλης. Έως το 1970 η Istituto ενεργούσε ως μεταπωλητής του νιτροπροπανίου και της αμινοβουτανόλης που παρασκεύαζε η CSC στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η CSC, αφού αποφάσισε στις αρχές του 1970 να μη συνεχίσει να προμηθεύει την Κοινή Αγορά με αυτά τα προϊόντα, ειδοποίησε την Istituto ότι δεν θα μπορούσαν να της διατεθούν παρά μόνο οι ποσότητες που εκείνη είχε αναλάβει την υποχρέωση να μεταπωλήσει. Η CSC από τότε άλλαξε πολιτική και προμήθευε στην Istituto αποκλειστικά δεξτρο-αμινοβουτανόλη, για να μεταποιηθεί σε αιθαμβουτανόλη χύμα για την πώληση εντός της ΕΟΚ και αλλού, όπως και για τις δικές της ανάγκες καθώς η Istituto είχε στο μεταξύ αναπτύξει τα δικά της ιδιοσκευάσματα με βάση την αιθαμβουτόλη.

8 Πρέπει επομένως να εξεταστεί διαδοχικά:

α) αν υπάρχει δεσπόζουσα θέση κατά την έννοια του άρθρου 86,

β) ποια αγορά πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό της δεσπόζουσας θέσης,

γ) αν υπήρξε στην προκείμενη περίπτωση καταχρηστική εκμετάλλευση μιας τέτοιας θέσης,

δ) αν αυτή η καταχρηστική εκμετάλλευση μπορούσε να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και

ε) αν οι προσφεύγουσες συμπεριφέρθηκαν πράγματι σαν μία οικονομική μονάδα.

Οι αιτιάσεις για παραβίαση των κανόνων της διαδικασίας και ανεπαρκή αιτιολογία της απόφασης θα εξεταστούν σε αυτό το πλαίσιο.

(α) Ως προς τη δεσπόζουσα θέση

9 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τις διαπιστώσεις της προσβαλλόμενης απόφασης, κατά τις οποίες ο όμιλος CSC-Istituto «κατέχει δεσπόζουσα θέση στην Κοινή Αγορά ως προς την πρώτη ύλη που είναι απαραίτητη για την παραγωγή της αιθαμβουτόλης», δεδομένου ότι ο εν λόγω όμιλος κατέχει πράγματι «παγκόσμιο μονοπώλιο για την παραγωγή και την πώληση νιτροπροπανίου και αμινοβουτανόλης».

10 Οι προσφεύγουσες στηρίζουν την αμφισβήτησή τους σε αποδεικτικά στοιχεία, από τα οποία ισχυρίζονται ότι συνάγεται ότι η αμινοβουτανόλη παράγεται από τουλάχιστον μία ακόμη ιταλική εταιρία με βάση τη μεθυλ-αιθυλ-κετόνη, ότι μία τρίτη ιταλική εταιρία παράγει αιθαμβουτόλη με βάση άλλες πρώτες ύλες, ότι μία γαλλική εταιρία παράγει νιτροπροπάνιο με ανεξάρτητο τρόπο και ότι μία άλλη ακόμη επιχείρηση έχει κυκλοφορήσει στην αγορά θειοφαινόλη, προϊόν που, κατά τους ισχυρισμούς τους, χρησιμοποιείται τώρα στην Ανατολική Ευρώπη για την παρασκευή της αιθαμβουτόλης.

11 Τέλος η CSC προσκόμισε βεβαίωση εμπειρογνώμονα, κατά την οποία υπάρχει τουλάχιστον μία δυνατή μέθοδος που επιτρέπει την παρασκευή νιτροπροπανίου βάσει μεθόδου άλλης από εκείνη που χρησιμοποιεί η CSC και τουλάχιστον τρεις γνωστές μέθοδοι που επιτρέπουν την παρασκευή αμινοβουτανόλης χωρίς χρησιμοποίηση νιτροπροπανίου.

12 Κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, οι προσφεύγουσες βασίστηκαν ήδη σε ένα μέρος αυτών των δεδομένων για να ζητήσουν από την Επιτροπή, πριν εκδώσει απόφαση, να διατάξει πραγματογνωμοσύνη για να εξακριβώσει το υποτιθέμενο μονοπώλιο της CSC, όσον αφορά την παραγωγή πρώτων υλών για την παρασκευή της αιθαμβουτόλης. Η Επιτροπή απέρριψε αυτήν την αίτηση, κρίνοντας ότι τα επικαλούμενα στοιχεία, ακόμα κι αν επιβεβαιώνονταν, δεν

θα επηρέαζαν την ουσία της έκθεσης των αιτιάσεών της. Στην παρούσα διαδικασία οι προσφεύγουσες επανέλαβαν την αίτηση διενέργειας πραγματογνωμοσύνης επί του επιδίκου θέματος.

13 Η Επιτροπή έδωσε την απάντηση, χωρίς αυτή να αμφισβητηθεί σοβαρά, ότι η παρασκευή του νιτροπροπανίου από τη γαλλική εταιρία βρίσκεται τώρα μόνο σε πειραματικό στάδιο και ότι οι έρευνες της εταιρίας αυτής προχώρησαν μόνο μετά τα επίδικα γεγονότα. Οι πληροφορίες σχετικά με τη δυνατότητα παραγωγής αιθαμβουτόλης με τη χρησιμοποίηση θειοφαινόλης είναι εξαιρετικά αόριστες και αβέβαιες, ώστε να μπορούν να ληφθούν σοβαρά υπόψη. Η βεβαίωση του εμπειρογνώμονα που προσκόμισε η CSC αναφέρεται μόνο σε γνωστές μεθόδους που δεν αποδείχτηκε ότι προσφέρονται για χρησιμοποίηση σε βιομηχανική κλίμακα και σε τιμή που να επιτρέπει τη διάθεσή τους στο εμπόριο. Η παραγωγή των δύο ιταλικών εταιριών που προαναφέρθηκαν είναι μικρής κλίμακας και προορίζεται για τις δικές τους ανάγκες, έτσι ώστε οι χρησιμοποιούμενες μέθοδοι δεν προσφέρονται για σοβαρή και αποδοτική διάθεση στο εμπόριο.

14 Η Επιτροπή προσκόμισε έκθεση πραγματογνώμονα, προερχόμενη από τη Zoja, κατά την οποία η παραγωγή αμινοβουτανόλης, με βάση τη μεθυλ-αιθυλ-κετόνη σε σημαντική βιομηχανική κλίμακα, είναι δυνατή μόνο με μεγάλα έξοδα και ενέχει κινδύνους, πράγμα το οποίο αμφισβητούν οι προσφεύγουσες, βασιζόμενες σε δύο εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, κατά τις οποίες μια τέτοια παραγωγή δεν παρουσιάζει δυσκολίες ούτε προϋποθέτει υπερβολικά έξοδα.

15 Η αμφισβήτηση αυτή δεν έχει πρακτική σημασία, αφού πρόκειται ουσιαστικά για μεθόδους πειραματικής φύσεως, μη δοκιμασμένες σε βιομηχανική κλίμακα και οι οποίες κατέληξαν σε παραγωγή μόνο μικρών ποσοτήτων. Το σχετικό ερώτημα δεν είναι αν η Zoja, προσαρμόζοντας τις εγκαταστάσεις και τις μεθόδους της κατασκευής θα μπορούσε ενδεχομένως να συνεχίσει να παράγει αιθαμβουτόλη από άλλες πρώτες ύλες, αλλά αν η CSC κατείχε δεσπόζουσα θέση στην αγορά των πρώτων υλών για την παραγωγή αιθαμβουτόλης. Μόνον η παρουσία στην αγορά πρώτης ύλης που θα μπορούσε να υποκαταστήσει, χωρίς μεγάλη δυσκολία, το νιτροπροπάνιο ή την αμινοβουτανόλη για την παραγωγή αιθαμβουτόλης, θα ήταν ικανή να ανατρέψει τον ισχυρισμό ότι η CSC κατέχει δεσπόζουσα θέση υπό την έννοια του άρθρου 86. Αντιθέτως, η επίκληση ενδεχόμενων εναλλακτικών μεθόδων πειραματικής φύσης ή εφαρμοζόμενων σε μικρή κλίμακα, δεν είναι τέτοιας φύσης ώστε να αντικρούσει τις αιτιολογίες της προσβαλλόμενης απόφασης.

16 Δεν αμφισβητείται το ότι οι μεγάλοι κατασκευαστές αιθαμβουτόλης στην παγκόσμια αγορά, δηλαδή η ίδια η CSC, η Istituto, η American Cyanamid και η Zoja, δεν χρησιμοποιούν παρά μόνο τις πρώτες ύλες που παράγει η CSC. Η πα-

ραγωγή και η πώληση αιθαμβουτόλης των άλλων κατασκευαστών, συγκρινόμενες με εκείνη των εταιριών αυτών είναι μικρής σημασίας. Η Επιτροπή μπορούσε συνεπώς να συμπεράνει «ότι επί του παρόντος δεν είναι δυνατή η χρησιμοποίηση, υπό συνθήκες οικονομικού ανταγωνισμού, μεθόδων παραγωγής αιθαμβουτόλης σε βιομηχανική κλίμακα, βασιζόμενων στη χρησιμοποίηση διαφορετικών πρώτων υλών».

17 Άρα απέρριψε δικαιολογημένα την αίτηση διεξαγωγής πραγματογνωμοσύνης.

18 Για τους ίδιους λόγους, η αίτηση που υποβλήθηκε κατά την παρούσα διαδικασία πρέπει να απορριφθεί, διότι το γεγονός ότι η CSC κατείχε δεσπόζουσα θέση στην παγκόσμια αγορά για την παραγωγή και την πώληση των προκείμενων πρώτων υλών έχει αποδειχθεί επαρκώς.

(β) Ως προς την αγορά που πρέπει να ληφθεί υπόψη

19 Οι προσφεύγουσες στηρίζονται στο κεφάλαιο II-C, της αιτιολογικής σκέψης της προσβαλλόμενης απόφασης, για να συμπεράνουν ότι, κατά την Επιτροπή, για τον καθορισμό της δεσπόζουσας θέσης πρέπει να ληφθεί υπόψη η αγορά της αιθαμβουτόλης· τέτοια αγορά δεν υφίσταται, διότι η αιθαμβουτόλη αποτελεί μόνον μέρος της ευρύτερης αγοράς των φαρμάκων κατά της φυματίωσης, όπου ανταγωνίζεται άλλα φάρμακα, που ως ένα μεγάλο βαθμό μπορούν να εναλλαχθούν· αφού η αγορά της αιθαμβουτανόλης δεν υφίσταται, δεν είναι δυνατή η ύπαρξη ξεχωριστής αγοράς πρώτων υλών για την παραγωγή αυτού του προϊόντος.

20 Η Επιτροπή απαντά ότι έλαβε υπόψη τη δεσπόζουσα θέση στην Κοινή Αγορά ως προς τις πρώτες ύλες που είναι απαραίτητες για την παραγωγή αιθαμβουτόλης.

21 Πράγματι, τόσο στο κεφάλαιο II-B, όσο και στο μέρος του κεφαλαίου II-C της απόφασης που προηγείται της διαπίστωσης ότι η συμπεριφορά των προσφευγουσών «συνιστά συνεπώς κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης υπό την έννοια του άρθρου 86» (II-C, 4η αιτιολογική σκέψη), δεν γίνεται λόγος παρά για την αγορά των πρώτων υλών για την παρασκευή της αιθαμβουτόλης. Θεωρώντας ότι «η εν λόγω συμπεριφορά περιορίζει τη διάθεση των πρώτων υλών, καθώς και την παραγωγή της αιθαμβουτόλης και αποτελεί συνεπώς καταχρηστική πρακτική από τις ρητά απαγορευόμενες από το εν λόγω άρθρο», η προσβαλλόμενη απόφαση δεν λαμβάνει υπόψη την αγορά της αιθαμβουτόλης παρά μόνο για τον καθορισμό των αποτελεσμάτων της προκείμενης συμπεριφοράς. Αν και μια τέτοια εξέταση είναι ικανή να επιτρέψει καλύτερη εκτίμηση των αποτελεσμάτων της προβαλλόμενης παράβασης, είναι εντούτοις άσχετη όσον αφορά

τον καθορισμό της αγοράς που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τη διαπίστωση δεσπόζουσας θέσης.

22 Πράγματι, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, είναι δυνατή η διάκριση μεταξύ αγοράς πρώτων υλών απαραιτήτων για την παραγωγή ενός προϊόντος και αγοράς στην οποία διατίθεται το προϊόν αυτό. Επομένως, κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά των πρώτων υλών μπορεί να έχει ως επίπτωση περιορισμό του ανταγωνισμού στην αγορά όπου διατίθενται τα παράγωγα προϊόντα, τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της παράβασης, ακόμα και αν η αγορά των παραγώγων δεν συνιστά αγορά αυτή καθαυτή. Άρα οι ισχυρισμοί των προσφευγουσών επί του σημείου αυτού και, συνεπώς, η αίτηση να διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη γι' αυτό το ζήτημα, είναι άσχετοι και πρέπει να απορριφθούν.

(γ) Ως προς την καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης

23 Οι προσφεύγουσες διαβεβαιώνουν ότι η ευθύνη για τη διακοπή της προμήθειας αμινοβουτανόλης στη Zoja δεν μπορεί να τους επιρριφθεί, αλλά εξηγείται από το γεγονός ότι, την άνοιξη του 1970 η ίδια η Zoja γνωστοποίησε στην Istituto ότι ακυρώνει την αγορά σημαντικών ποσοτήτων αμινοβουτανόλης, η οποία είχε συμφωνηθεί με σύμβαση που ίσχυε τότε μεταξύ Istituto και Zoja. Όταν στο τέλος του 1970, η Zoja απευθύνθηκε ξανά στην Istituto για να προμηθευτεί το προϊόν αυτό, εκείνη ήταν υποχρεωμένη, αφού πήρε πληροφορίες από την CSC, να της απαντήσει ότι στο μεταξύ η CSC είχε αλλάξει εμπορική πολιτική και ότι το προϊόν δεν ήταν πλέον διαθέσιμο. Η αλλαγή στην πολιτική της CSC διαπνεόταν από τη νόμιμη εκτίμηση του πλεονεκτήματος για την ίδια να επεκτείνει την παραγωγή της στην παρασκευή των τελικών προϊόντων και να μην περιορίζεται στις πρώτες ύλες ή τα ενδιάμεσα προϊόντα. Σύμφωνα με την πολιτική αυτή, είχε αποφασίσει να βελτιώσει το προϊόν της και να μην προμηθεύει στο εξής αμινοβουτανόλη, με εξαίρεση τις ήδη ειλημμένες υποχρεώσεις των μεταπωλητών της.

24 Όπως προκύπτει από τα έγγραφα και τις συζητήσεις, οι προμήθειες πρώτων υλών περιορίστηκαν, όσον αφορά της ΕΟΚ, στην Istituto, η οποία, όπως εκτίθεται στο δικόγραφο της CSC,άρχισε το 1968 να αναπτύσσει τα δικά της ιδιοσκευάσματα με βάση τη αιθαμβουτόλη, απέκτησε την απαραίτητη για την παρασκευή της έγκριση της Ιταλικής Κυβερνήσεως το Νοέμβριο 1969 και άρχισε την παραγωγή των ιδιοσκευασμάτων της το 1970. Όταν η Zoja ζήτησε πληροφορίες για τη δυνατότητα να προμηθευτεί καινούργιες ποσότητες αμινοβουτανόλης, της δόθηκε αρνητική απάντηση. Η CSC αποφάσισε να περιορίσει, αν όχι να σταματήσει εντελώς την προμήθεια νιτροπροπανίου και αμινοβουτανόλης σε τρίτους, με σκοπό να διευκολύνει την πρόσβαση της ίδιας στην αγορά των παραγώγων προϊόντων.

25 Εντούτοις μια τέτοια επιχείρηση, που κατέχει δεσπόζουσα θέση στην παραγωγή πρώτων υλών και γι' αυτό τον λόγο είναι σε θέση να ελέγχει τον εφοδιασμό των κατασκευαστών των παράγωγων προϊόντων, δεν μπορεί, μόνο για τον λόγο ότι αποφάσισε να αρχίσει η ίδια να παράγει αυτά τα παράγωγα, απόφαση με την οποία γίνεται ανταγωνίστρια των πρώην πελατών της, να υιοθετεί συμπεριφορά ικανή να εξαλείψει τον εκ μέρους τους ανταγωνισμό, στη συγκεκριμένη περίπτωση αποβάλλοντας έναν από τους κυριότερους παραγωγούς αιθαμβουτόλης στην Κοινή Αγορά. Εφόσον αυτή η συμπεριφορά είναι αντίθετη προς τους σκοπούς που διακηρύσσονται στο άρθρο 3, στοιχείο στ της Συνθήκης, όπως διευκρινίζονται στα άρθρα 85 και 86, από αυτό έπεται ότι ο κάτοχος δεσπόζουσας θέσης στην αγορά των πρώτων υλών, ο οποίος, με το σκοπό να τις κρατήσει για να παράγει ο ίδιος τα παράγωγα προϊόντα, αρνείται να τις προμηθεύσει σε πελάτη του που και αυτός παράγει τα ίδια προϊόντα, με κίνδυνο να εξαφανίσει κάθε ανταγωνισμό από μέρους του πελάτη αυτού, εκμεταλλεύεται τη δεσπόζουσα θέση του με καταχρηστικό τρόπο κατά την έννοια του άρθρου 86. Σε αυτό το γενικό πλαίσιο δεν ενδιαφέρει αν η διακοπή του εφοδιασμού την άνοιξη του 1970 οφειλόταν σε ακύρωση των αγορών από τη Zoja, διότι προκύπτει από τις δηλώσεις των ίδιων των προσφευγουσών, ότι η πώληση αμινοβουτανόλης θα έληγε εν πάση περιπτώσει μετά το τέλος των προμηθειών που προβλέπονταν στη σύμβαση.

26 Ούτε παρίσταται ανάγκη να εξεταστεί, όπως ζήτησαν οι προσφεύγουσες, αν οι ανάγκες της Zoja για αμινοβουτανόλη ήταν επείγουσες το 1970 και το 1971, ή αν η εταιρία αυτή διέθετε ακόμη μεγάλες ποσότητες του προϊόντος αυτού που θα της επέτρεπαν να αναδιοργανώσει την παραγωγή της εγκαίρως, διότι το ερώτημα αυτό είναι άσχετο για την εκτίμηση της συμπεριφοράς των προσφευγουσών.

27 Τέλος η CSC δήλωσε επίσης ότι η παραγωγή της σε νιτροπροπάνιο και αμινοβουτανόλη έπρεπε να εκτιμηθεί στο πλαίσιο της νίτρωσης της παραφίνης, της οποίας το νιτροπροπάνιο είναι μόνο ένα από τα παράγωγά της και ότι, κατά παρόμοιο τρόπο, η αμινοβουτανόλη είναι μόνο ένα από τα παράγωγα του νιτροπροπανίου.

Συνεπώς οι δυνατότητες παραγωγής των δύο προκείμενων προϊόντων δεν είναι απεριόριστες, αλλά εξαρτώνται εν μέρει απο τη δυνατότητα διάθεσης των άλλων παραγώγων προϊόντων.

28 Εντούτοις, δεν αμφισβητείται σοβαρά από τις προσφεύγουσες η αναφορά στην προσβαλλόμενη απόφαση ότι «η ικανότητα παραγωγής των εγκαταστάσεων της CSC επιτρέπει τη διαβεβαίωση ότι μπορεί να ικανοποιήσει το αίτημα της Zoja, δεδομένου ότι η τελευταία αντιπροσωπεύει ένα αρκετά μικρό ποσοστό (περίπου 5-6%) της συνολικής παραγωγής νιτροπροπανίου της CSC».

Από αυτά πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή δικαιολογημένα εκτίμησε ότι τέτοιοι ισχυρισμοί δεν μπορούσαν να ληφθούν υπόψη.

29 Επομένως οι ισχυρισμοί αυτοί πρέπει να απορριφθούν.

δ) Ως προς τα αποτελέσματα στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών

30 Οι προσφεύγουσες ισχυρίστηκαν ότι στην προκείμενη περίπτωση πρόκειται κυρίως για την παγκόσμια αγορά, δεδομένου ότι η Zoja διαθέτει 90% της παραγωγής της εκτός της Κοινής Αγοράς, ιδίως στις υπό ανάπτυξη χώρες, οι οποίες αποτελούν αγορά πολύ πιο ενδιαφέρουσα για τα φάρμακα κατά της φυματίωσης από τις χώρες της Κοινότητας, όπου η φυματίωση έχει κατά μεγάλο μέρος εξαφανιστεί. Οι πωλήσεις της Zoja στην Κοινή Αγορά περιορίστηκαν ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι, σε πολλά κράτη μέλη, βρίσκεται αντιμέτωπη με διπλώματα ευρεσιτεχνίας άλλων εταιριών, ιδίως της American Cyanamid, τα οποία την εμποδίζουν να πωλεί τα ιδιοσκευάσματά της με βάση την αιθαμβουτόλη.

Επομένως, η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, έστω και αν θεωρηθεί αποδεδειγμένη, δεν εμπίπτει στο πλαίσιο του άρθρου 86, η οποία απαγορεύει μια τέτοια κατάχρηση μόνο «κατά το μέτρο που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών».

31 Η διατύπωση αυτή αποσκοπεί να ορίσει το πεδίο εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων σε σχέση με τις εθνικές νομοθεσίες. Επομένως, δεν μπορεί να ερμηνευτεί ότι περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της αναφερόμενης απαγόρευσης μόνο στις βιομηχανικές και εμπορικές δραστηριότητες, των οποίων σκοπός είναι ο εφοδιασμός των κρατών μελών.

32 Πράγματι, οι απαγορεύσεις των άρθρων 85 και 86 πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται υπό το φως του άρθρου 3, στοιχείο στ της Συνθήκης, τα οποία προβλέπουν ότι η δράση της Κοινότητας συμπεριλαμβάνει την εγκαθίδρυση καθεστώτος που να εξασφαλίζει ανόθευτο ανταγωνισμό εντός της Κοινής Αγοράς και του άρθρου 2 της Συνθήκης, που αναθέτει στην Κοινότητα την αποστολή «να προάγει την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητος».

Συνεπώς, απαγορεύοντας την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, κατά το μέτρο που μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, το άρθρο 86 αφορά τόσο τις πρακτικές που μπορούν να προκαλέσουν

άμεση ζημία στους καταναλωτές, όσο και εκείνες που τους προκαλούν έμμεση ζημία, θίγοντας τη δομή ενός πραγματικού ανταγωνισμού, όπως αναφέρεται στο άρθρο 3, στοιχείο στ της Συνθήκης.

33 Επομένως, οι κοινοτικές αρχές οφείλουν να εξετάζουν όλες τις συνέπειες της επίμαχης συμπεριφοράς στη δομή του ανταγωνισμού εντός της Κοινής Αγοράς, χωρίς να διακρίνουν μεταξύ της παραγωγής που προορίζεται για διάθεση στο εσωτερικό της Κοινής Αγοράς και εκείνης που προορίζεται για εξαγωγή. Όταν ο κάτοχος δεσπόζουσας θέσης που είναι εγκατεστημένος εντός της Κοινής Αγοράς προσπαθεί, εκμεταλλευόμενός την καταχρηστικά, να αποκλείσει έναν ανταγωνιστή, επίσης εγκατεστημένο στην Κοινή Αγορά, είναι αδιάφορο αν η συμπεριφορά αυτή αφορά τις εξαγωγικές του δραστηριότητες ή τις δραστηριότητές του στο εσωτερικό της Κοινής Αγοράς, εφόσον είναι δεδομένο ότι αυτή η απομάκρυνση θα έχει επίπτωση στη δομή του ανταγωνισμού εντός της Κοινής Αγοράς.

34 Εξάλλου, η αντίθετη άποψη θα κατέληγε ουσιαστικά στον έλεγχο από τη CSC και την Istituto και της παραγωγής και των αγορών διαθέσεως των προϊόντων της Zoja. Τέλος, το κόστος της θα επηρεαζόταν μέχρι τέτοιου σημείου ώστε να υφίσταται κινδυνος η παραγωγή της αιθαμβουτόλης να μην μπορεί πλέον να διατεθεί στην αγορά.

35 Εξάλλου, όπως προκύπτει από τα λεχθέντα κατά την ακροαματική διαδικασία, τώρα η Zoja έχει τη δυνατότητα εν πάση περιπτώσει να εξάγει, και πράγματι εξάγει, τα εν λόγω προϊόντα σε δύο τουλάχιστον κράτη μέλη. Από τις δυσκολίες που ανακύπτουν για την εταιρία αυτή διακυβεύονται οι εξαγωγές αυτές και γι' αυτό το λόγο μπορεί να επηρεαστεί το εμπόριο μεταξύ κρατών, μελών.

ε) Ως προς την οικονομική ενότητα μεταξύ CSC-Istituto

36 Επικαλούμενες τη νομολογία του Δικαστηρίου, ιδίως τις αποφάσεις 48/69, 52/69 και 53/69 της 14ης Ιουλίου 1972 (ECR 1972, σ. 619, 787 και 845), οι προσφεύγουσες αμφισβητούν ότι η CSC ασκούσε πράγματι έλεγχο επί της Istituto και ότι αυτές αποτελούν οικονομική μονάδα. Οι δύο εταιρίες δρούσαν πάντα ανεξάρτητα, έτσι ώστε η CSC δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για τις πράξεις της Istituto, ούτε η Istituto για τις πράξεις της CSC. Συνεπώς, και αν υποτεθεί ότι η CSC κατέχει δεσπόζουσα θέση στην παγκόσμια αγορά των πρώτων υλών για την παραγωγή αιθαμβουτόλης, δεν δρα στο εσωτερικό της Κοινότητας και, επομένως, υπεύθυνη για την επίδικη συμπεριφορά δεν μπορεί να είναι παρά η Istituto, η οποία όμως δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση στην οικεία αγορά.

37 Η προσβαλλόμενη απόφαση, στο κεφάλαιο II-Α, εξέθεσε τη συμμετοχή της CSC στο μετοχικό κεφάλαιο και τη διοίκηση της Istituto, επισήμανε ότι οι ετήσιες εκθέσεις της CSC επισημαίνουν ότι η Istituto είναι μία από τις θυγατρικές της, συμπέρανε από την απαγόρευση που επέβαλε το 1970 η CSC στους μεταπωλητές της να μη μεταπωλούν νιτροπροπάνιο και αμινοβουτανόλη για την παρασκευή αιθαμβουτόλης ότι η CSC δεν παραλείπει να ασκεί τον έλεγχό της επί της Istituto, και σημείωσε απόπειρα της Istituto να απορροφήσει τη Zoja με συγχώνευση, απόπειρα στην οποία είναι απίθανο να μην αναμείχθηκε η CSC. Από αυτό συμπεραίνεται ότι «η CSC έχει την εξουσία να ελέγχει την Istituto και την ασκεί πράγματι, τουλάχιστον όσον αφορά τις σχέσεις με τη Zoja», και ότι επομένως πρέπει «οι εταιρίες CSC και Istituto να θεωρηθούν ότι συνιστούν ως προς τις σχέσεις τους με τη Zoja και προς το σκοπό εφαρμογής του άρθρου 86 μία και μόνη επιχείρηση ή οικονομική μονάδα».

38 Καταρχάς, όπως προκύπτει από τα προηγούμενα, δεν είναι βάσιμη και επομένως πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση, κατά την οποία η Επιτροπή άλλαξε στάση κατά τη διάρκεια της παρούσας διαδικασίας λόγω του ότι, ενώ βεβαίωνε στην απόφασή της ότι οι δύο εταιρίες συνιστούν μίαν οικονομική μονάδα από κάθε άποψη, περιόρισε την άποψή της στο ότι ενήργησαν εν πάση περιπτώσει σαν τέτοια μονάδα στις σχέσεις τους με τη Zoja.

39 Επί της ουσίας του ισχυρισμού, πέρα από τα στοιχεία που αναφέρονται στο κεφάλαιο II-Α, η προσβαλλόμενη απόφαση περιέχει και άλλα στοιχεία, που μπορούν να καταδείξουν ότι είναι βάσιμη η άποψή της περί της οικονομικής ενότητας μεταξύ CSC και Istituto στη συμπεριφορά τους έναντι της Zoja. Σχετικώς έχει μεγάλη σημασία η σύμπτωση, που σημειώνεται στο κεφάλαιο II-Α, της χρονικής περιόδου, κατά την οποία η CSC αποφάσισε να επεκτείνει την παραγωγική της δραστηριότητα μέχρι επομένου σταδίου παραγωγής, και της περιόδου κατά την οποία η Istituto, παλαιός μεταπωλητής νιτροπροπανίου και αμινοβουτανόλης, άρχισε τη δραστηριότητά της ως παραγωγός αιθαμβουτόλης. Είναι δύσκολο να μη συσχετιστεί η απόφαση της CSC να μην πωλεί πλέον νιτροπροπάνιο και αμινοβουτανόλη με την εξαίρεση που έγινε για την Istituto, η οποία εφοδιάστηκε με δεξτρο-αμινοβουτανόλη για τη δικιά της παραγωγή αιθαμβουτόλης και ιδιοσκευασμάτων με βάση αυτό το προϊόν.

40 Είναι επίσης σημαντικό το γεγονός που σημειώνεται στο κεφάλαιο III-Α της απόφασης, ότι η Istituto αγόρασε ποσότητες νιτροπροπανίου που ήταν ακόμη διαθέσιμες στην αγορά για να τις μεταπωλήσει σε κατασκευαστές χρωμάτων, στους οποίους απαγόρευσε τη μεταπώληση για φαρμακευτική χρήση εκτός της Κοινής Αγοράς.

41 Επομένως, όσον αφορά την αγορά νιτροπροπανίου και των παραγώγων του, η συμπεριφορά της CSC και της Istituto χαρακτηριζόταν από πρόδηλη ενότητα

δράσης, πράγμα το οποίο, λαμβανομένης υπόψη της εξουσίας ελέγχου της CSC επί της Istituto, επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα της προσβαλλόμενης απόφασης ότι οι δύο εταιρίες, όσον αφορά τις σχέσεις τους με τη Zoja, πρέπει να θεωρηθούν σαν μια οικονομική μονάδα και ότι, για την επίδικη συμπεριφορά, ευθύνονται εις ολόκληρον. Υπ' αυτές τις συνθήκες, το επιχείρημα της CSC ότι δεν έδρασε εντός της Κοινότητας και ότι, επομένως, η Επιτροπή δεν έχει αρμοδιότητα να εφαρμόσει στην περίπτωσή της τον κανονισμό 17/62 πρέπει επίσης να απορριφθεί.

II — *Ως προς τα διαταχθέντα μέτρα και τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση*

42 Η προσβαλλόμενη απόφαση διέταξε τις CSC και Istituto, επί απειλή χρηματικής ποινής, να εφοδιάσουν τη Zoja εντός προθεσμίας 30 ημερών με 60 000 χλγ. νιτροπροπάνιου ή 30 000 χλγ. αμινοβουτανόλης και να υποβάλλουν προς έγκριση στην Επιτροπή, εντός προθεσμίας δύο μηνών, προτάσεις σχετικές με τον μετέπειτα εφοδιασμό της Zoja και τους επέβαλε, ενεχόμενες εις ολόκληρον, πρόστιμο 200 000 λογιστικών μονάδων, ήτοι 125 000 000 λιρετών.

43 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν, πρώτον, ότι το άρθρο 3 του κανονισμού 17/62, δυνάμει του οποίου η Επιτροπή μπορεί να υποχρεώσει τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να θέσουν τέρμα στη διαπιστούμενη παράβαση, της παρέχει τη δυνατότητα να διατάξει την εκτέλεση συγκεκριμένων και καθορισμένων προμηθειών.

44 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι έκανε κατάχρηση των εξουσιών που αποσκοπούν να εμποδίσουν τη νόθευση του ανταγωνισμού στην Κοινή Αγορά και οτι εφάρμοσε τις διατάξεις του άρθρου 86 εκτός του εδάφους της Κοινότητας, διατάζοντας την εκτέλεση προμηθειών που είναι δυσανάλογες με τις ανάγκες της Zoja για τον εφοδιασμό των πελατών της εντός της Κοινότητας, και οι οποίες αντιστοιχούν μάλλον στη δραστηριότητά της στην παγκόσμια αγορά.

45 Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, κατά το άρθρο 3 του κανονισμού 17, η Επιτροπή μπορεί, αν διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 86 «να υποχρεώσει με απόφαση τις... ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να παύσουν τη διαπιστωθείσα παράβαση». Η διάταξη αυτή πρέπει να εφαρμόζεται σε συνάρτηση με τη φύση της διαπιστούμενης παράβασης και μπορεί να περιλαμβάνει τόσο την επιταγή εντελέσεως ορισμένων δραστηριοτήτων ή παροχών που παραλείφθηκαν παράνομα, όσο και την απαγόρευση συνεχίσεως ορισμένων δραστηριοτήτων, πρακτικών ή καταστάσεων, αντιθέτων προς τη Συνθήκη. Για το σκοπό αυτό η Επιτροπή μπορεί ενδεχομένως να υποχρεώσει τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να της υπο-

βάλουν προτάσεις, ώστε να αποκατασταθεί κατάσταση σύμφωνη με τις επιταγές της Συνθήκης.

46 Επομένως, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Επιτροπή, έχοντας διαπιστώσει άρνηση πωλήσεως ασυμβίβαστη προς το άρθρο 86, μπορούσε να διατάξει, τόσο την παράδοση ορισμένων ποσοτήτων πρώτων υλών, ώστε να αντισταθμίσει τη διαπιστωμένη άρνηση προς παράδοση, όσο και την υποβολή προτάσεων αποβλεπουσών στο σκοπό να προληφθεί η επανάληψη της επίδικης συμπεριφοράς. Η Επιτροπή, για να διασφαλίσει την πρακτική αποτελεσματικότητα της απόφασής της, μπορούσε να ορίσει την ελάχιστη απαραίτητη ποσότητα, ώστε να εξασφαλίσει την επανόρθωση της παράβασης και να προφυλάξει τη Zoja από τις συνέπειές της. Επιλέγοντας για την εξακρίβωση των αναγκών της Zoja ως κριτήριο την ποσότητα των προηγουμένων προμηθειών, η Επιτροπή δεν υπερέβη τη σχετική εξουσία εκτιμήσεως που της ανήκει.

47 Επομένως ο πρώτος λόγος ακυρώσεως είναι αβάσιμος.

48 Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, έχει ήδη διαπιστωθεί πιο πάνω ότι δεν είναι δυνατό να συναχθεί από την έκφραση «κατά το μέτρο που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών» ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνο οι επιπτώσεις της ενδεχόμενης παραβάσεως στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, όταν τίθεται θέμα περί καθορισμού της παράβασης και των συνεπειών της. Εξάλλου, ένα περιορισμένο μέτρο, σύμφωνο με τις προτάσεις των προσφευγουσών, θα είχε σαν αποτέλεσμα τον έλεγχο της παραγωγής και των αγορών διαθέσεως των προϊόντων της Zoja από την Istituto και την περιέλευσή της σε κατάσταση τέτοια, ώστε το κόστος παραγωγής της θα επηρεαζόταν, μέχρι σημείου να υφίσταται κίνδυνος η παραγωγή της της αιθαμβουτόλης να μην μπορεί πλέον να διατεθεί στην αγορά. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή μπόρεσε να κρίνει ότι για τη διατήρηση μιας αποτελεσματικής δομής του ανταγωνισμού ήταν αναγκαία τα εν λόγω μέτρα.

49 Αν και η Επιτροπή, στην προσβαλλόμενη απόφαση και κατά τη διάρκεια της παρούσας διαδικασίας, απέφυγε συστηματικά να ανταπαντήσει στον εν λόγω ισχυρισμό, όπως τον προέβαλαν οι προσφεύγουσες, αντίθετα, μετά την ανάπτυξη των αιτιάσεων, επέμεινε ότι, δεδομένου ότι η επίδικη συμπεριφορά αποσκοπούσε να αποκλείσει ένα από τους κυριότερους ανταγωνιστές στην Κοινή Αγορά, έπρεπε πάνω απ' όλα να αποτρέψει μια τέτοια προσβολή του ενδοκοινοτικού ανταγωνισμού με τα κατάλληλα μέτρα. Τόσο στην προσβαλλόμενη απόφαση, όσο και στην έγγραφη διαδικασία, τα ληφθέντα μέτρα δικαιολογήθηκαν με την ανάγκη να αποφευχθεί ώστε η συμπεριφορά της CSC να μπορέσει να προκαλέσει το καταγγελλόμενο αποτέλεσμα και να αποκλείσει από την αγορά τη Zoja, σαν ένα από τους κυριότερους παραγωγούς αιθαμβουτόλης στην Κοινότητα. Ο συλλογισμός αυτός άπτεται της ουσίας της διαφοράς και συνεπώς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ανεπαρκής.

50 Επομένως ούτε ο λόγος αυτός είναι βάσιμος.

III — *Ως προς το επιβληθέν πρόστιμο*

51 Η προσβαλλόμενη απόφαση επέβαλε στις εταιρίες CSC και Istituto, ενεχόμενες εις ολόκληρον, πρόστιμο 200 000 λογιστικών μονάδων, ήτοι 125 000 000 λιρετών. Αν και η βαρύτητα της παράβασης δικαιολογεί μεγάλο πρόστιμο, πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι η διάρκειά της, η οποία εκτιμήθηκε στην απόφαση σε δύο ή και περισσότερα χρόνια, θα μπορούσε να μειωθεί αν η Επιτροπή, ειδοποιημένη με την καταγγελία της Zoja της 8ης Απριλίου 1971, δηλαδή έξι μήνες μετά την πρώτη άρνηση των CSC-Istituto, είχε επέμβει γρηγορότερα. Επιπλέον τα επιζήμια αποτελέσματα της καταγγελλόμενης συμπεριφοράς περιορίστηκαν, λόγω του ότι οι CSC-Istituto εκτέλεσαν τις προμήθειες που διέταξε η απόφαση.

52 Λαμβανομένων υπόψη ειδικά αυτών των περιστάσεων, το πρόστιμο πρέπει να μειωθεί και καθορίζεται στις 100 000 λογιστικές μονάδες, ήτοι 62 500 000 λιρέτες.

(το μέρος περί των δικαστικών εξόδων παραλείπεται)

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

έχοντας υπόψη τα διαδικαστικά έγγραφα,

αφού άκουσε την έκθεση του εισηγητή δικαστή, τους διαδίκους που ανέπτυξαν τους ισχυρισμούς τους και το γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του,

έχοντας υπόψη τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και ιδίως το άρθρο 86, το δημοσιονομικό κανονισμό της 30ής Ιουλίου 1968 και ιδίως το άρθρο 17, τους κανονισμούς 17/62 του Συμβουλίου και 99/63 της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, το πρωτόκολλο περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και τον κανονισμό διαδικασίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας,

απορρίπτοντας κάθε άλλο αίτημα, αντίθετο ή ευρύτερο, αποφασίζει:

1) Απορρίπτει τις προσφυγές ακυρώσεως στις υποθέσεις 6/73 και 7/73.

2) Μειώνει το πρόστιμο που επιβλήθηκε εις ολόκληρον στις προσφεύγουσες, με την απόφαση της Επιτροπής της 14ης Δεκεμβρίου 1972 (OJ L 299 της 31.12.1972, σ. 51 επ.), σε 100 000 λογιστικές μονάδες, ήτοι σε 62 500 000 λιρέτες.

3) Καταδικάζει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

Lecourt Donner Sørensen Monaco Mertens de Wirmars

Pescatore Kutscher O'Dalaigh Mackenzie Stuart

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 6 Μαρτίου 1974.

Ο γραμματέας
A. Van Houtte

Ο Πρόεδρος
R. Lecourt